

Ierakstīts Eiropas Savienības Tiesas	
Reģistrā ar Nr.	1255/23-1
Luksemburgā, 21. 04. 2023	
Fakss/e-pasts:	10.04.23
Iesniegts:	10.04.23
Sekretāra vietā, Mihail Aleksjejev Nodaļas vadītājs	

Lieta Nr. 11816007619
Arhīva Nr. K75-0060-23

LĒMUMS

Rīgā 2023. gada 28. martā

Ekonomisko lietu tiesa,
tiesnesis Kaspars Vecozols,
piedaloties Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurorei Viktorijai Šumskai, aizstāvjiem Olitai Kaucei, Verai Mihaiļenko, Gijam Rūsiņam, Ivaram Krauzem, Saulvedim Vārpiņam, Ingai Laucei, apsūdzētajiem /Pers. A/, /Pers. B/, /Pers. C/, /Pers. D/,
atklātā tiesas sēdē izskatīja aizstāvja zvērināta advokāta Saulveža Vārpiņa lūgumu par prejudiciāla jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai.

Aprakstošā daļa

[1] Ekonomisko lietu tiesas tiesvedībā atrodas krimināllieta /Pers. A/ apsūdzībā par krāpšanu lielā apmērā (Krimināllikuma 177. panta trešā daļa) un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā (Krimināllikuma 195. panta trešā daļa), /Pers. B/ apsūdzībā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ja darbības izraisījušas smagas sekas (Krimināllikuma 318. panta trešā daļa) un krāpšanas lielā apmērā atbalstīšanu (Krimināllikuma 177. panta trešā daļa un 20. panta ceturrtā daļa), /Pers. C/ apsūdzībā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ja darbības izraisījušas smagas sekas (Krimināllikuma 318. panta trešā daļa) un krāpšanas lielā apmērā atbalstīšanu (Krimināllikuma 177. panta trešā daļa un 20. panta ceturrtā daļa), /Pers. D/ apsūdzībā par krāpšanas lielā apmērā atbalstīšanu (Krimināllikuma 177. panta trešā daļa un 20. panta ceturrtā daļa), /Pers. E/ un /Pers. F/ apsūdzībā par noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā (Krimināllikuma 195. panta trešā daļa) un /Pers. G/ apsūdzībā par noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu legalizācijas lielā apmērā atbalstīšanu (Krimināllikuma 195. panta trešā daļa un 20. panta ceturrtā daļa). Minētās lietas ietvaros uzsākts process par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu *sabiedrībai ar ierobežotu atbildību "AVVA"* un *sabiedrībai ar ierobežotu atbildību "Liftu alianse"*.

Nevienai apsūdzētajai personai nav piemērots drošības līdzeklis, kas saistīts ar brīvības atņemšanu.

[2] 2022. gada 22. septembra tiesas sēdē prokurore izteica iebildumu par apsūdzētā /Pers. E/, kurš ir Lietuvas pilsonis ar dzīvesvietu Lietuvā, attālinātu dalību tiesas sēdēs ar videokonferences starpniecību. Savu iebildumu prokurore pamatoja ar Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulces 2021. gada 4. novembrī sniegto normu skaidrojumu.

2022. gada 16. oktobrī krimināllietas iztiesāšanas laikā saņemts aizstāvja lūgums uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus par Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/41/ES par Eiropas izmeklēšanas rīkojumu krimināllietās (turpmāk – Direktīva 2014/41) normu interpretāciju saistībā ar /Pers. E/ tiesībām attālināti ar tehnisko līdzekļu palīdzību piedalīties lietas iztiesāšanā.

Prokurore sākotnēji norādīja, ka lūgums ir nepamatots un noraidāms, tomēr 2023. gada 26. janvāra tiesas sēdē neiebilda par lūguma apmierināšanu, ja tas netraucē krimināllietas iztiesāšanu.

Motīvu daļa

[3] Ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus, tiesa secina, ka ir pamats vērties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciāla jautājuma uzdošanu par Direktīvas 2014/41 normu interpretāciju.

[4] Kriminālprocesa likuma 140. pants paredz regulējumu par tehnisko līdzekļu izmantošanu procesuālo darbību veikšanā. Ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem Kriminālprocesa likuma 140. pants “Procesuālās darbības veikšana, izmantojot tehniskos līdzekļus” papildināts ar 7.¹ daļu, paplašinot procesa virzītāju iespējas veikt procesuālās darbības attālināti, izmantojot tehniskos līdzekļus gadījumos, kad ir iespējams pārliecināties par personas identitāti. Līdz minētajiem grozījumiem tehnisko līdzekļu izmantošana kriminālprocesā bija apgrūtināta, jo paredzēja pienākumu arī procesuālās darbības norises vietā noteikt pilnvaroto personu, kura nodrošina procesuālās darbības norisi.

Kriminālprocesa likuma 140. pants:

Procesuālās darbības veikšana, izmantojot tehniskos līdzekļus

(1) Procesuālās darbības veikšana, izmantojot tehniskos līdzekļus (telefonkonference, videokonference), ja to prasa kriminālprocesa intereses.

(2) Procesuālās darbības gaitā, izmantojot tehniskos līdzekļus, jānodrošina, lai dažādās telpās vai ēkās esošie procesa virzītāji un personas, kuras piedalās procesuālajā darbībā, cits citu varētu dzirdēt telefonkonferences laikā, kā arī dzirdēt un redzēt — videokonferences laikā.

(2¹) Šā panta otrajā daļā minētajā gadījumā procesa virzītājs pilnvaro vai uzdod otrā procesuālās darbības norises vietā esošās iestādes vadītājam pilnvarot personu, kura nodrošinās procesuālās darbības norisi savā atrašanās vietā (turpmāk — pilnvarota persona).

(...)

(5) To personu identitāti, kuras piedalās procesuālajā darbībā, bet neatrodas ar procesa virzītāju vienā telpā, pārbauda un apliecina pilnvarota persona.

(7) Pilnvarota persona sastāda apliecinājumu, norādot procesuālās darbības norises vietu, datumu un laiku, savu amatu, vārdu un uzvārdu, katru šajā procesuālās darbības norises vietā klātesošo personu identificējošos datus un adresi, kā arī izteikto brīdinājumu, ja likums paredz atbildību par savu pienākumu nepildīšanu. Brīdinātās personas par to parakstās. Apliecinājumā norāda arī pārtraukumus procesuālās darbības gaitā un procesuālās darbības beigu laiku. Apliecinājumu paraksta visas šajā procesuālās darbības norises vietā klātesošās personas, un tas tiek nosūtīts procesa virzītājam pievienošanai procesuālās darbības protokolam.

(7¹) Šā panta 2.¹, piektajā un septītajā daļā noteikto var neievērot, ja procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārliecināties par citā telpā vai ēkā esošās personas

identitāti. Pirmstiesas procesā procesuālo darbību fiksē šā likuma 143. pantā noteiktajā kārtībā.

(...)

Likumdevēja mērķis, papildinot Kriminālprocesa likuma 140. pantu ar 7.¹ daļu, ir bijis veicināt tehnisko līdzekļu izmantošanu kriminālprocesā, tādā veidā efektīvizējot un vienkāršojot kriminālprocesa norisi, it īpaši gadījumos, kad kriminālprocesā iesaistītās personas atrodas dažādās pilsētās vai valstīs (Attiecīgā priekšlikuma pamatojums pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/629D424279F5BF0DC225856D004A9975?OpenDocument>).

[5] Likuma “Par tiesu varu” 49.¹ pants noteic, ka Senāta departamenta senatoru kopsapulce kā koleģiāla institūcija apspriež aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus, lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā. Savu viedokli par tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumiem Senāta departamenta senatoru kopsapulce formulē kā lēmumu.

2021. gada 4. novembrī Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulce, apspriežot jautājumu par Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.¹ daļas interpretāciju, sniedza interpretāciju: pirmkārt, atbilstoši vispārīgajam principam Latvijas Republikas jurisdikcija, ievērojot Kriminālprocesa likuma 3. pantā nostiprināto šī likuma spēku telpā, iespējama tikai valsts teritorijā. Tādu pierādījumu iegūšana, kas atrodas citas valsts teritorijā, iespējama Kriminālprocesa likuma C daļā “Starptautiskā sadarbība krimināltiesiskajā jomā” noteiktajā kārtībā; otrkārt, Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.¹ daļā noteikto kārtību iespējams piemērot tikai tad, ja procesuālā darbība tiek veikta Latvijas Republikas jurisdikcijā.

Lēmuma pamatojumā Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulce atsaukusies Kriminālprocesa likumā transponētajām Direktīvas 2014/41 normām, kā arī uz Eiropas Padomes Konvencijas par savstarpējo palīdzību krimināllietās Otrā Papildu protokola 9. panta (Nopratināšana videokonferencē) 1. punktu.

Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulce norādījusi, ka Direktīva 2014/41 ir vērsta uz to, lai garantētu vienkāršotu un efektīvu sadarbību starp dalībvalstīm, nodrošinot to lēmumu savstarpēju atzīšanu, kurus pieņēmušas šo dalībvalstu tiesu iestādes, lai iegūtu pierādījumus krimināllietās ar pārrobežu dimensiju.

No Direktīvas 2014/41 2., 6. un 19. apsvēruma izriet, ka Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir instruments, kas attiecas uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 82. panta 1. punktā paredzēto tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, kura pamatojas uz tiesas spriedumu un lēmumu savstarpējas atzīšanas principu. Galvenais Direktīvā 2014/41 noteiktā sadarbības instrumenta izmantošanas nosacījums ir pierādījuma atrašanās citā dalībvalstī.

Direktīvas 2014/41 1. panta 1. punkts noteic, ka Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir tiesas lēmums, ko izdevusi vai apstiprinājusi kādas dalībvalsts (izdevējvalsts) tiesu iestāde, lai panāktu, ka kādā citā dalībvalstī (izpildvalsts) veic vienu vai vairākus konkrētus izmeklēšanas pasākumus, lai iegūtu pierādījumus saskaņā ar šo direktīvu. Savukārt atbilstoši šī panta trešajam punktam aizdomās turētais vai apsūdzētais (vai advokāts, kas rīkojas tā vārdā) var lūgt izdot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu atbilstīgi piemērojamam tiesību uz aizstāvību regulējumam saskaņā ar valsts kriminālprocesu.

Direktīvas 2014/41 9. panta 5. punkts noteic, ka izdevējvalsts iestādēm, kas atrodas izpildvalstī, Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izpildes laikā ir saistoši izpildvalsts tiesību akti. Tām nav nekādu tiesībaizsardzības pilnvaru izpildvalsts teritorijā, izņemot tad, ja šādu pilnvaru izmantošana izpildvalsts teritorijā atbilst izpildvalsts tiesību aktiem, un tādā apjomā, par ko izdevējvalsts iestāde un izpildvalsts iestāde ir vienojušās.

Saskaņā ar Direktīvu 2014/41 izdevējvalsts iestādēm nav tiesībaizsardzības pilnvaru jeb jurisdikcija izpildvalsts teritorijā, izņemot īpašus gadījumus. Eiropas izmeklēšanas rīkojums ir viens no procesuālajiem līdzekļiem, ar kura starpniecību izdevējiestāde un izpildiestāde var vienoties par pierādījumu iegūšanu izpildvalsts teritorijā. Tādējādi par Kriminālprocesa likuma piemērošanu citā dalībvalstī Latvijai un šai dalībvalstij ir jāvienojas Eiropas izmeklēšanas rīkojumā.

Atbilstoši Direktīvas 2014/41 24. panta 1. punktam, ja persona atrodas izpildvalsts teritorijā un ir jānopratinā kā liecinieks vai eksperts izdevējvalsts kompetentajās iestādēs, tad izdevējiestāde var izdot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu, lai liecinieku vai ekspertu nopratinātu, izmantojot videokonferenci vai citu audiovizuālu pārraidi saskaņā ar 5. līdz 7. punktu. Papildus tam šajā punktā uzsvērts, ka izdevējiestāde Eiropas izmeklēšanas rīkojumu var izdot arī nolūkā ar videokonferences vai citas audiovizuālas pārraides palīdzību nopratināt aizdomās turēto vai apsūdzēto.

Direktīva 2014/41 ieviesta Kriminālprocesa likumā ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2017. gada 26. aprīlī. Ieviešot Direktīvu 2014/41, Kriminālprocesa likums tika papildināts ar 83.¹ nodaļu "Eiropas izmeklēšanas rīkojuma pieņemšana un nodošana izpildei", t.sk. 887.³ pantu:

887.³ pants. Eiropas izmeklēšanas rīkojuma pieņemšana iztiesāšanā

(1) Ja iztiesāšanas laikā nepieciešams veikt procesuālo darbību citas Eiropas Savienības dalībvalsts teritorijā, tiesa, izvērtējusi tās nepieciešamību un samērīgumu attiecībā uz izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu, sagatavo Eiropas izmeklēšanas rīkojumu, aizpildot īpašas formas dokumentu. Pirms Eiropas izmeklēšanas rīkojuma aizpildīšanas tiesa veic visas darbības, kas būtu nepieciešamas, ja procesuālā darbība tiktu veikta Latvijā saskaņā ar šo likumu. Apstiprinot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu, tiesa apliecina Eiropas Savienības dalībvalstij lūgtās izmeklēšanas vai procesuālās darbības atbilstību šā likuma prasībām.

(...)

Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulce secinājusi, ka Kriminālprocesa likuma normām, ar kurām pārņemta Direktīva 2014/41 attiecībā uz kārtību procesuālo darbību veikšanai ārvalstī, ir atzīstama par speciālajām normām iepretim Kriminālprocesa likuma 140. pantā kā vispārējā tiesību normā noteiktajam.

[6] Tiesa konstatē, ka Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulces sniegtā interpretācija par Kriminālprocesa likuma 140. pantu ar 7.¹ daļu liecina, ka gadījumā, ja procesa dalībnieks neatrodas Latvijas jurisdikcijā, tehnisko līdzekļu izmantošana jebkādas procesuālās darbības veikšanai iespējama vienīgi izmantojot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu vai kādu cits tiesiskās sadarbības instrumentu. Minētā interpretācija pēc būtības nozīmē, ka apsūdzētais no citas valsts attālināti, izmantojot tehniskos līdzekļus, nevar piedalīties pat tad, ja tas kriminālprocesa norisē apsūdzētais piedalās pasīvi – klausās tiesas sēdes, izsaka viedokli par iztiesāšanas laikā izlemjamajiem procesuālajiem jautājumiem, kā arī izsaka procesuālos lūgumus.

Tiesa piekrīt aizstāvja lūgumā norādītajam, ka atbilstoši Direktīvas 2014/41 1. pantam Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izdošanas mērķis ir iegūt pierādījumus, bet ne nodrošināt citā jurisdikcijā atrodošas personas dalību tiesas procesā, kurā netiek pratināts citā valstī dzīvojošais apsūdzētais. Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izdošanas nepieciešamība būtu attiecināma vien uz citā valstī atrodošas apsūdzētās personas liecības sniegšanu tiesas sēdē, kas būtu vērtējama kā pierādījumu iegūšana Direktīva 2014/41 izpratnē.

Prokurore apsūdzību visām apsūdzētajām personām pamatojusi kopumā ar 98 personu liecībām. Lietā esošo rakstveida pierādījumu apjoms šobrīd sasniedz 42 sējumus (vidēji 200 – 300 lapas katrā sējumā). Līdz ar to lietas izskatīšana būs laikietilpīga.

Tā kā apsūdzētā /Pers. E/ dzīvesvieta ir Lietuvā, atbilstoši Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulces sniegtajai interpretācijai, lai apsūdzētais varētu attālināti ar tehnisko līdzekļu palīdzību piedalīties lietas iztiesāšanā Latvijā, tiesai Eiropas izmeklēšanas rīkojuma ietvaros būtu jālūdz Lietuvas tiesai ilgstoši nodrošināt attālinātas dalības iespēju. Lai arī Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izpildiestāde var prasīt izmaksu segšanu (Direktīvas 2014/41 21. pants) šādas ilgstošas tiesiskās palīdzības sniegšanā, tiesas ieskatā Eiropas izmeklēšanas rīkojuma izdošana, lai nodrošinātu apsūdzētā pasīvu dalību tiesas sēdēs, ir nesamērīga Direktīvas 2014/41 6. panta izpratnē.

/Pers. E/ apsūdzēts par noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā (sevišķi smags noziedzīgs nodarījums). Lai arī Kriminālprocesa likuma 464. panta pirmā daļa paredz, ka tiesa var iztiesāt lietu bez apsūdzētā piedalīšanās, ja apsūdzētais atkārtoti bez attaisnojoša iemesla neierodas uz tiesas sēdi vai ir iesniedzis tiesai lūgumu par krimināllietas iztiesāšanu bez viņa piedalīšanās, tomēr minētais nav attiecināms uz krimināllietu par sevišķi smagiem noziegumiem. Tas nozīmē, ka to pierādījumu pārbaudē, kas attiecas uz /Pers. E/ apsūdzību, /Pers. E/ dalība ir obligāta pat tad, ja pats apsūdzētais nevēlas piedalīties tiesas sēdēs. Lietas apjoms attiecībā uz /Pers. E/ apsūdzību un Senāta Krimināllietu departamenta Senatoru kopsapulces sniegtā interpretācija pēc būtības nozīme, ka apsūdzētajam būtu regulāri un ilgstoši jāierodas uz tiesas sēdēm Latvijā vai arī Eiropas izmeklēšanas rīkojuma ietvaros būtu jālūdz Lietuvas tiesai ilgstoši nodrošināt attālinātas dalības iespēju.

Pastāvot šaubām par Direktīvas 2014/41 attiecināšanu uz apsūdzētā dalību tiesas sēdēs, kur apsūdzētais nesniedz liecību, saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantu ir nepieciešams vērties Eiropas Savienības tiesā, lai lūgtu skaidrojumu, vai Direktīvas 2014/41 attiecas uz apsūdzētā dalību tiesas sēdēs, kur apsūdzētais nesniedz liecības.

[7] No 98 personu liecībām, ar kurām prokurore pamatojusi apsūdzību, 12 liecības attiecināmas uz /Pers. E/ apsūdzību par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Līdz šī lēmuma pieņemšanas brīdim nopratināti 11 liecinieki un 2 eksperti (šo personu liecības neattiecas uz /Pers. E/ apsūdzību).

Kriminālprocesa likuma 464. panta trešā daļa paredz, ka krimināllietu ar vairākiem apsūdzētajiem var iztiesāt bez kāda apsūdzētā piedalīšanās, ja tiesas sēdē izskata apsūdzību daļā, kas celta pret citiem apsūdzētajiem, ja šā apsūdzētā piedalīšanās tiesas sēdē nav nepieciešama un viņš ir paziņojis tiesai par savu nevēlēšanos piedalīties attiecīgajā tiesas sēdē. Tas nozīmē, ka /Pers. E/ dalība tiesas sēdēs, pratinot lieciniekus, kuru liecības netiek izmantotas /Pers. E/ apsūdzībā, nav obligāta. Apsūdzētais labprātīgi nepiedalās šo liecinieku pratināšanā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 478. panta otrajai daļai gadījumā, ja konkrētās lietas izspriešanai ir nepieciešams Eiropas Savienības Tiesas prejudiciāls nolēmums par Eiropas Savienības tiesību normas interpretāciju un spēkā esamību, tiesa nosūta Eiropas Savienības Tiesai neskaidro jautājumu motivēta lēmuma formā, vienlaikus apturot tiesvedību krimināllietā līdz prejudiciālā nolēmuma spēkā stāšanās dienai.

Tiesa norāda, ka šī lēmuma pieņemšanas brīdī vēl ir pārbaudāmas aptuveni 60 liecības, kas neattiecas uz /Pers. E/ apsūdzību. Tiesvedības apturēšana būtiski apgrūtinātu izskatīt attiecīgo krimināllietu saprātīgā termiņā, ja tiesa pieņemtu lēmumu par tiesvedības apturēšanu

krimināllietā. Līdz ar to vismaz kamēr netiek pārbaudīti pierādījumi, kas pamato /Pers. E/ apsūdzību, lietas iztiesāšana ir turpināma.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 2. panta otro daļu, 478. panta otro daļu, Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantu, tiesa

nolēma

uzdot Eiropas Savienības Tiesai šādus prejudiciālos jautājumus:

1. Vai Direktīvas 2014/41 1. panta 1. punkts, 6. panta 1. punkta "a" apakšpunkts, 24. panta 1. punkta 2. teikums pieļauj dalībvalstu tiesisko regulējumu, kas pieļauj citā dalībvalstī dzīvojošas personas dalību tiesvedības procesā kā apsūdzētajam ar video konferences palīdzību, neizdodot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu, ja attiecīgajā tiesvedības stadijā netiek veikta apsūdzētās personas nopratināšana jeb pierādījumu iegūšana pie nosacījuma, ka dalībvalsts, kurā notiek lietas iztiesāšana, procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārlicināties par citā dalībvalstī esošās personas identitāti, kā arī tiek nodrošinātas personas tiesības uz aizstāvību un tulka palīdzība?

2. Apstiprinošas atbildes gadījumā uz 1. jautājumu, vai pratināmās personas piekrišana varētu būt kā patstāvīgs vai papildu kritērijs vai priekšnoteikums pratināmās personas dalībai tādā tiesvedības procesā ar video konferences palīdzību, kur netiek iegūti pierādījumi, ja dalībvalsts, kurā notiek lietas iztiesāšana, procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārlicināties par citā dalībvalstī esošās personas identitāti, kā arī tiek nodrošinātas personas tiesības uz aizstāvību un tulka palīdzība?

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesnesis

Kaspars Vecozols